

A KÖNYVTÁRI, TÁJÉKOZTATÁSI ÉS LEVÉLTÁRI FOLYÓIRATOK FORMAI SAJÁTSÁGAI ÉS AZ ISO-SZABVÁNYOK*

Kövendi Dénes

Könyvtártudományi és Módszertani Központ

I. A FELMÉRÉS CÉLKITŰZÉSE ÉS MÓDSZEREI

Az Unesco 1972. május 16–18. között szimpóziumra hívta össze a könyvtári, tájékoztatási és levéltári szakfolyóiratok szerkesztőit. Itt az a kérdés is felmerült, hogy mennyiben alkalmazkodnak e szakterületek folyóiratai az ISO-nak a kiadványok formai sajátosságaira vonatkozó szabványajánlásaihoz. A könyvtári és tájékoztatási munkában elsőrendűen szükséges a világméretű szabványosítás; joggal elvárhatnánk tehát, hogy e szakterületek kiadványai más tudományos periodikumoknak is példát mutatsanak a szabványokhoz való alkalmazkodásra. Hogy ez mennyire van így a valóságban, annak felderítésére szolgál az alább ismertetendő felmérés.

Munkánk megszervezésének két fő problémája a vizsgálat szempontjainak és a vizsgálandó folyóiratoknak a kiválasztása volt.

A vizsgálat szempontjai

Az ISO-szabványok, illetve szabványajánlások közül az alábbiak érintik legközelebből az időszaki kiadványok formai sajátosságait:

- R8 – Folyóiratok belső elrendezése
- R18 – Folyóiratszámok vagy egyéb kiadványok tartalomjegyzéke
- R30 – Folyóiratok címszegélye

* A cikk megjelent angol nyelven az Unesco Bulletin for Libraries 29. köt. 4. sz. 1975. 206–219. oldalain. Kövendi Dénes cikkét az angol nyelvű megjelenéshez viszonyítva elég sokára közöljük. Aktualitását igazolja viszont az a körülmény, hogy az 1978. szeptember 4–7. között Berlinben megtartott Dokumentációs, könyvtári és levéltári folyóiratok szerkesztőinek II. szimpóziumán is visszatértek a cikkekre és sokat foglalkoztak a folyóiratok külső megjelenési formájával, valamint az ISO szabványok betartásának kérdéseivel.

- R214 – Referátumok és rezümék
- R215 – Folyóiratok közleményeinek formai sajátosságai
- R690 – Bibliográfiai hivatkozások. Lényeges és kiegészítő adatok
- R999 – A kiadványok mutatója
- ISO 2145 – Írott dokumentumok fejezeteinek és alfejezeteinek számozása
- R9 – A cirill írásjelek transliterációjának nemzetközi rendszere

Valamennyi említett szabvány (ajánlás) valamennyi paragrafusának az alkalmazását természetesen gyakorlatilag lehetetlen volna nagyszámú periodikumban ellenőrizni. Erre azonban nem is volt szükségünk. Vizsgálatunknak lehetőleg egyértelműen összemérhető és kvantifikálható mutatókat kellett produkálnia; eleve mellőznünk kellett tehát a szabványokban foglalt szabályok jelentős részét.

Mellőztük mindazokat a szabályokat, amelyek

1. nem kötelezően alkalmazandók, csak ajánlottak (pl. R215: 10);
2. felmérésünk keretei között érvényesítésük nem ellenőrizhető (pl. R215: 4.3);
3. érvényesítésük egy évfolyamon (köteten) belül nem ellenőrizhető, csak diakronikus vizsgálattal (R8: 4.1–4.4);
4. nem egyértelműek, csak tendenciát fejeznek ki („annyira, ... amennyire a technikai adottságok megengedik”, R215: 5);
5. a tartalom minőségére vonatkoznak, ezért formai jellemzőkben nem nyilvánulnak meg egyértelműen (R214: 2);
6. alkalmazásuk az adott konkrét eset megítélésétől függ (R690: 5.2.4).

Az ajánlások által előírt olyan szabályok közül, amelyek alkalmazása pusztán formai jegyek alapján,

egyetlen évfolyamon belül is ellenőrizhető, végül 30 szabályt választottunk ki, amelyek munkánk szempontjából a legjellemzőbbek. (Ezek kiválasztásában igen nagy segítséget kaptunk Vajda Eriktől.)

A vizsgált periodikumok

A periodikumokat az említett szimpózium alkalmával kiállított kiadványok jegyzéke alapján válogattuk ki. Számukat eleve 150-ben limitáltuk. *Válogatásunk két fő szempontja:*

olyan periodikumokat érdemes vizsgálni, amelyeknek formai sajátosságai a bennünket érdeklő problémák minél szélesebb skáláját tükrözik. Eleve mellőztük tehát a szekunder kiadványokat, valamint – lehetőleg – az évkönyveket és a híradó jellegű időszaki kiadványokat;

igyekeztünk földrajzilag minél teljesebbé tenni áttekintésünket. Arra törekedtünk tehát, hogy mintánkban mindegyik ország képviselve legyen, amelynek kiadványai az említett jegyzékben szerepeltek.

E két szempont olykor ellentétbe is került egymással. A latin-amerikai, ázsiai és afrikai országok kiadványai ugyanis Budapesten nem álltak kellő választékban rendelkezésünkre. (Elsősorban a KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárának állományára támaszkodtunk.) A leg súlyosabb hiányokat ugyan az Unesco segítségével pótolni tudtuk, de a földrajzi teljesség kedvéért végül néhány évkönyv, ill. híradó jellegű kiadványt is fel kellett dolgoznunk. Jó néhány periodikumból csak egyetlen szám állott rendelkezésünkre, így ezek esetében az egész évfolyamra vonatkozó szabályok érvényesülését nem vizsgálhattuk meg. Egyes esetekben pedig – eredeti szándékunktól eltérően – kénytelenek voltunk 1971 előtti évfolyam (füzet) alapján dolgozni. (Vizsgálataink egyébként túlnyomórészt az 1972. vagy 1973. évfolyamra vonatkoznak.)

Még egy korlátozás: csak (legalább részben) *latin vagy cirill betűs kiadványokat tudtunk feldolgozni.*

Kivételes esetben az említett jegyzéken nem szereplő periodikumokat is felvettünk mintánkba:

a) ha valamely országnak vagy csak könyvtári (tájékoztató), vagy csak levéltári folyóirata szerepelt a jegyzéken, s nekünk a hiányzó típus is rendelkezésünkre állott;

b) ha a jegyzékben szereplő kiadványt ugyanazon ország azonos típusú, de vizsgálatainkhoz gazdagabb anyagot nyújtó kiadványával cserélhettük fel.

Arra (az említett elvi és gyakorlati megkorlátozások miatt) természetesen *nem is törekedhettünk, hogy mintánk az adott szakterületek 150 legjelentősebb periodikumát tartalmazza.*

Adataink gyűjtése és feldolgozása során *nemzetközi régiók* szerint csoportosítottuk a periodikumokat. A

megvizsgált kiadványok száma szerint az egyes régiók így vannak képviselve:

Észak- és Nyugat-Európa (és a nemzetközi szervezetek)	41
Kelet-Európa (szocialista országok)	39
Nagy-Britannia, Ausztrália, Új-Zéland (mint kulturális régió)	20
USA, Kanada	20
Latin-Amerika	15
Afrika, Ázsia	15

(A periodikumok jegyzékét, országok szerinti bontásban, lásd közleményünk függelékében.)

Eredményeink azonban azt mutatják, hogy *a szabványok alkalmazása szempontjából nincsenek különbségek az egyes régiók között* (kivéve néhány speciális esetet, amelyre az illető szabályok tárgyalásánál felhívjuk a figyelmet), így főlegesen volna adatainkat regionális bontásban is közölnünk.

Eredményeink előzetes értékelése

Már bevezetőben meg kell állapítanunk, hogy *kitűzött céljainkat csak megközelíteni tudtuk*; eredményeink nem mondhatók mindenben egzaktnak.

Az ajánlások szövegéből céljainkra kiválasztott szabványok alkalmazását sem lehetett mindig egyértelműen igennel vagy nemmel értékelni. Találkoztunk olyan megoldásokkal, amelyek betű szerint nem feleltek meg a szabványnak, funkciójuk szerint azonban többé-kevésbé igen – elbírálásuk tehát mérlegelést igényel, teret ad a szubjektivitásnak.

Megnehezíti az eredmények kvantifikálását, a tanulságok levonását, hogy *olykor nem a szerkesztőség eljárása a szabályellenes, hanem maga a valóság*. Primitív példa: ha egy folyóirat nem kapható számonként, akkor az „egyes szám ára” (R8: 2.5) nem a szerkesztőség hanyagsága miatt nincs benne feltüntetve. Vagy: azt a szabályt, hogy „a szaknyelvi rövidítés mellett első előfordulásakor feloldását is fel kell tüntetni” (R215: 6.2), aránylag könnyen kielégíthetjük pl. a latin-amerikai folyóiratok, mert eleve kevés rövidítést alkalmaznak; az angol nyelvű folyóiratok már, az általános nyelvészokásnak megfelelően, sok rövidítést használnak, de még a feloldásukat is közölni tudják; a szovjet vagy jugoszláv levéltári folyóiratok azonban, a közelmúlt történetével foglalkozó cikkekben, meg sem kísérik alkalmazni ezt a szabályt, mivel közéletük nyelve telítve van különféle intézmények, sőt események nevének rövidítésével, közleményeiknek szinte minden sorában akad ilyen rövidítés – így feloldásuk egyrészt felduzzasztaná a szöveg terjedelmét, másrészt szinte komikusan hatna a hazai olvasóra, aki a mindennapi életben csak a rövidített formával találkozhat.

Eredményeinket – a helykímélésről nem is beszélve – ezért sem közöljük folyóiratok szerinti bontásban; az elbírálás nem teljesen egzakt volta és az adatok mögött rejlő reális helyzet eltérései következtében ezek az eredmények semmiképp sem tekinthetők az egyes folyóiratok, ill. szerkesztőségük „minősítésének”, „bizonyítványának”. Összességükben azonban – remélhetőleg – jellemző képet adnak arról, mi a helyzet a szabványok alkalmazása terén a könyvtári, tájékoztatói és levéltári periodikumok szerkesztésének munkájában.

II. A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

Az alábbiakban felsoroljuk a vizsgálatunk alapjául kiválasztott kritériumokat, követelményeket (1–30. §.) és közöljük kielégítésük mértékének mutatóit. A kritérium sorszáma után zárójelben feltüntetjük, hogy a megfelelő ISO-szabvány mely paragrafus(a) alapján fogalmaztuk meg. – Hangsúlyozzuk: kritériumaink megfogalmazása nem szükségszerűen azonos az ISO-szabvány jelzett paragrafusának a megfogalmazásával; esetleg a paragrafus szövegének, a benne felsorolt elemeknek csak egy részét tartalmazza, esetleg több paragrafusból válogatja össze a követelményeket, szempontokat. A szabványból szó szerint átvett szöveget idézőjelben közöljük (a kiemelés ebben az esetben is mindig tőlünk származik).

A kritériumok, követelmények nem mindig vonatkozathatók valamennyi vizsgált folyóiraatra. Mindjárt az 1. § például úgy hangzik, hogy *ha* a folyóirat címe „szavak kezdőbetűiből áll, akkor az alcímben kell gondoskodni a rövidítések feloldásáról”. A 150 vizsgált periodikumból ez esetben le kell számítanunk azt a 131-et, amelynek a címében nem szerepel poligram, s az N (a vizsgált folyóiratok száma) csak 19 lesz; ez oszlik meg a „+”-szal és a „-”-szal jelzett mennyiségekre (tehát a követelménynek megfelelő, értékelhető, ill. meg nem felelő periodikumok számára).

Sok szabály alkalmazását nem tudjuk egyszerűen „+” és „-” jellel kategorizálni; átmeneti kategóriákat is jelölnünk kellett. „L” betű (logikailag) jelöli az olyan eseteket, amelyekben a folyóirat formailag nem felel meg teljesen az előírásnak, de logikailag (a lényegét illetően) igen; ez tehát a „+” kategóriához áll közel (pl. a 10. §-ban). Egyszerűség kedvéért (a sokféle jelölés kerülése végett) ezt az „L” jelet használjuk minden olyan esetben, amikor a periodikum eljárás módja nem pontosan, de *lényegében megfelel a szabálynak*, világosan mutatja a törekvést a szabványhoz való alkalmazkodásra (pl. a 2. §-ban).

Az „R” (részlegesen) jelnek kétféle értelme lehet. Nem kvantifikálható követelmény esetében (pl. a 21. §-ban) azoknak a periodikumoknak a számát jelzi, amelyek csak esetlegesen, *következtelenül alkalmazzák a*

szabályt; ilyenkor az „R” jelentése a „-”-hoz áll közel. Mennyiségileg mérhető fokozatosság esetében viszont (pl. a 4. §-ban) azt is jelezzük az R rovatban, hogy *a szabványt csak részben követő periodikumok* együttesen hány %-át tartalmazzák a megkívánt elemeknek.

Vegyük tehát sorra a követelményeket. – Ahol közben az egyes periodikumokra utalunk, szögletes zárójelbe tesszük sorszámukat a függelékként közölt jegyzék szerint.

1. táblázat

A folyóiratok belső elrendezése
általában (1–10. §)

§	N	+	L	R (és %)	-
1.	19	16	-	-	3
2.	150	146	2	-	2
3.	145	139	-	-	-
4.	142	18	-	124 (75%)	-
5.	150	64	-	62 (55%)	24
6.	8	3	-	-	5
7.	150	150	-	-	-
8.	138	98	-	-	40
9.	56	13	-	43 (78%)	-
10.	150	35	22	-	93

N – A vizsgált folyóiratok száma

– – A szabványnak megfelelő folyóiratok száma

L – A szabványnak logikailag megfelelő folyóiratok száma

R – A szabványnak részlegesen megfelelő folyóiratok száma

– – A szabványnak meg nem felelő folyóiratok száma

1. § (R8: 1.1). Ha egy folyóirat címe „szavak kezdőbetűiből áll, akkor az alcímben kell gondoskodni a rövidítések feloldásáról”.

131 periodikum címében nem szerepel poligram, az N tehát ez esetben csak 19. Ebből 16 megfelel az előírásoknak („+” kategória), 3 pedig nem felel meg („-” kategória).

2. § (R8: 1.2). „A címnek vagy az alcímnek a lehető legpontosabban meg kell határozni azt az *ismeretágot*, amellyel a folyóirat foglalkozik.”

A „lehető legpontosabban” kitétel már figyelmeztet arra, hogy ennek a kritériumnak az érvényesülését nem lehet mindig egyértelműen elbírálni. Ez 2 kiadvány esetében mutatkozik meg: a [38] és a [123] alcíme közli ugyan, hogy a kiadvány a nemzeti könyvtár folyóirata – az viszont nem derül ki belőle, hogy a folyóirat elsősorban történelmi és irodalomtörténeti tárgyú értekezéseket közöl és csak mellékesen foglalkozik a könyvtári munkával. Ezeket – jobb híján – az „L” kategóriába soroltuk.

3. § (R8: 2.2). „A *fedőlapot* nem szabad a szöveggel együtt *oldalszámozni*.”

3 kiadványnak [92, 102, 122] nincs külön *fedőlapja*, 2 olyan kiadványról pedig, amelynek csak egyetlen füzet állott rendelkezésünkre, nem tudtuk megállapítani, hogy *fedőlapja* beszámít-e az *oldalszámozásba*. Az N tehát 145; ebből a „+” kategóriába természetesen azokat soroltuk, amelyeknek a *fedőlapját* nem *oldalszámozzák* a szöveggel együtt.

4. § (R8: 2.4, 2.4.1). A folyóiratszám ideiglenes jellegű *címlapján* az alábbi elemeknek kell szerepelniük: 1. a *cím*; 2. a *közreadó* szervezet neve; 3. a *kötet* és a *füzet* sorszáma; 4. a *szerkesztő(k)* neve; 5. a *kiadó* neve; 6. a *füzet megjelenésének dátuma*; 7. azon tény jelzése, hogy ez a *füzet tartalmazza* a *kötet (évfolyam) mutatóját*.

Az ajánlás szövege szerint „a *fedőlap első oldalának* vagy a *szövegrész első oldalának* kell szolgálnia a *füzet ideiglenes címlapjául*”; mi viszont pozitívan értékeltük azokat az adatokat is, amelyek az *első oldal folytatásaként* a *fedőlap verzóján* vagy a *szövegrész 2. oldalán* kaptak helyet. (A *hátsó fedőlapon* található adatokat már nem számítottuk be.)

A vizsgált periodikumok közül 8-nak évente csak 1 füzet (száma) jelenik meg, ezeknek a *címlapja* eszerint az egész kötetre vonatkozik (tehát alább, a 9. §-ban kerül tárgyalásra). Így 142 kiadvány *címlapjának* adatairól számolhatunk be. Ezek az egyes elemek meglétének mutatói: 1 – 142; 2 – 132; 3 – 141; 4 – 113; 5 – 128; 6 – 95; 7 – 26. (Vagyis: a folyóirat címe – természetesen – mindegyik kiadvány *címlapján* szerepel, a *közreadó* szervezet neve csak 132-en stb.) A 6. elem (a *füzet dátuma*) esetében a negyedévi folyóiratoknál elfogadtuk az évszakkal (tél, tavasz stb.) való megjelölést is. A 7. elem esetében az N nem 142, csak 87, mivel csak ennyi periodikumról tudtuk megállapítani, hogy egyáltalán közöl évi mutatót; a 26 pozitív eset közé számítottuk (vitathatóan) azokat is, amelyek egyszerűen az illető *füzet tartalomjegyzékében* tüntetik fel az évi mutató *első oldalának oldalszámát*.

Összesítve az egyes elemekre vonatkozó eredményeket: valamennyi elemet tartalmazza a 142 közül 18 folyóirat *címlapja*; ezek alkotják a „+” kategóriát. Részben felel meg a követelményeknek 124 periodikum („R” kategória), mégpedig 6 elemet tartalmaz 56, 5-öt 49, 4-et 13, 3-at 6. Ez utóbbi 124 periodikum *címlapja* tehát együttesen a lehetséges 124.7 = 868 adat helyett 651 adatot tartalmaz (75%).

5. § (R8: 2.5). „A *megjelenés gyakoriságát*, az *előfizetési díjat* és az egyes szám *árát* ugyanazon a helyen kell feltüntetni a folyóirat mindegyik számában.”

A szabvány betűjétől eltérően pozitívnak fogadtuk el a *megjelenés gyakoriságára* nézve azt is, ha nem az

előfizetési díj és az *ár közlésével* együtt, hanem a *címlapon* jelzik (szembetűnően), hogy havi, negyedéves stb. kiadványról van szó. Az *előfizetési díjat* illetően természetesen pozitívan értékeltük annak említését, hogy a kiadvány ingyenes (ill. csereanyag). Legtöbbször az egyes szám *árának* jelzése hiányzott. Az „R” (részlegesen) kategória megoszlása: 40 folyóirat csak 2–2, 22 pedig csak 1–1 adatot közöl a 3-ból, vagyis együttesen a lehetséges 186 adatból 102-t (55%).

6. § (R8: 3.3). Ha a *kötet* által felölelt időszak „*eltér a naptári évtől*”, akkor ezt az időszakot fel kell tüntetni a *címlapon*. . .

E kritérium nem vonatkoztatható sem azokra a periodikumokra, amelyek kötetek a naptári évhez igazodnak, sem pedig azokra, amelyek kötetjelzést nem alkalmaznak, *füzeteiket* megindulásuk óta folyamatosan számozzák.

7. § (R8: 3.4). „A *kötet* által felölelt év(ek)et *arab számmal* kell feltüntetni.”

8. § (R8: 3.5). „A *kötetek* sorszáma. . . *arab számmal*” kell feltüntetni.

A negatív esetek nagy részében római számmal jelzik a kötetet, az [55] és az [58] pedig betűvel írja ki ezt a számot.

9. § (R8: 3.7). „A *kötet címlapja* a következő adatokat tartalmazza:” 1. a folyóirat *címe*; 2. a *közreadó* szervezet neve; 3. a *kötet sorszáma*; 4. a *kötet által felölelt év(ek)*; 5. a *megjelenés helye*; 6. a *kiadó neve*; 7. a *kiadó címe*.

Ez ismét a 4. §-hoz hasonlóan összetett követelmény. Csak 56 periodikum esetében vizsgálhattuk meg érvényesülését; a többinek nincs *kötetcímlapja*, ill. a *címlap* nem állt rendelkezésünkre.

Az egyes adatok meglétének mutatói: 1 – 56; 2 – 48; 3 – 55; 4 – 56; 5 – 45; 6 – 47; 7 – 18. Mind a 7 előírt adatot tartalmazza 13 folyóirat kötetének (évfolyamának) *címlapja*, 6-ot 24, 5-öt 14, 4-et 5. Az „R” kategóriába tartozó 43 folyóirat tehát a lehetséges 301 adat helyett 234-et közöl (78%).

10. § (R8: 3.8). „A folyóirat mindegyik oldalán szerepeljenek a gyors *azonosításhoz* szükséges adatok. . . a folyóirat címe, a *kötet sorszáma* és/vagy éve. . . az *oldalszám*.”

Itt az „L” (logikailag a szabványnak megfelelő) átmeneti kategóriába soroltuk azokat a folyóiratokat, amelyek csak minden *páratlan* oldal alján adják meg az *azonosító* adatokat, vagy pedig a páros oldalon tüntetik fel a kiadvány címet, a páratlanon pedig a *kötet sorszáma* (évet). Negatívan értékeltük viszont azokat – pl. [3, 22, 27] –, amelyek csak az egyes cikkek *első oldalának* alján tüntetik fel az *azonosító* adatokat – bár az esetleges másolás többnyire a cikk egészére vonatkozik, s az *azonosítást* ilyenkor ez a megoldás is biztosítja.

2. táblázat

A címszegély (11–13. §)

S	N	+	R (és %)	-
11.	150	7	15 (73%)	128
12.	22	-	-	22
13.	22	5	-	17

11. § (R30: 1, 2.1). A fedőlap első oldalán elhelyezett címszegély az alábbi adatokat tartalmazza. . . : 1. *cím* (rövidítve); 2. a *kötet* sorszáma; 3. a *füzet* sorszáma; 4. a *füzet oldalszáma* (-tól -ig); 5. a megjelenés *helye*; 6. a megjelenés *időpontja*.

Negatívan értékeltük nemcsak azokat a periodikumokat, amelyek egyáltalán nem közölnek címszegélyt, hanem azt a néhányat – [22, 38, 148] is, amelyek a szövegrész első oldalán vagy – pl. a [95] – a füzet gerincén közlik. Az így fennmaradó 22 folyóirat közül is csak 7 közli valamennyi kívánt adatot; 5-öt 8, 4-et 5, 3-at 3 folyóirat. Az egyes adatok előfordulását itt (a minta kicsi volta miatt) nem részletezzük. Megemlítjük viszont, hogy e szabvány alkalmazásában bizonyos regionális különbségeket is fel lehet fedezni: inkább a nyugat-európai (kontinentális) és az észak-amerikai periodikumok hajlamosak a címszegély közlésére.

Megvizsgáltuk két további, a címszegélyre vonatkozó szabály alkalmazását: itt „N”-nek már csak azoknak a periodikumoknak a számát vettük, amelyeknek van címszegélyük. A pozitív eset itt ritka kivétel.

12. § (R30: 2.3). „A kötet *legutolsó füzetének* sorszáma után, *vége* vagy ezzel egyenértékű kifejezés irandó.”

13. § (R30: 3.2). „A *füzetszámot* világosan ki kell emelni. . .”

3. táblázat

A tartalomjegyzék (14–17. §)

S	N	+	R (és %)	-
14.	150	138	-	12
15.	150	141	9 (63%)	-
16.	28	3	20 (58%)	5
17.	137	94	-	43

14. § (R18: 1). A tartalomjegyzékben a tételek „ugyanolyan *sorrendben*” következnek, mint a szövegben.

15. § (R18: 2). „A tartalomjegyzék mindegyik tételről feltünteti a következőket”: 1. a *szerző(k)*

nevét; 2. a közlemény *címét*; 3. első *oldalának* sorszáma.

Vannak folyóiratok – pl. az [51, 116, 136] –, amelyek csak az önálló cikkek szerzőinek nevét tüntetik fel a tartalomjegyzékben, a kisebb közlemények, tudósítások, beszámolók szerzőit nem. Ezt az eljárást is pozitívan értékeltük.

8 folyóirat tartalomjegyzéke egyáltalán nem jelzi a szerzőt, egyé pedig [78] csak a címet jelzi.

16. § (R18: 2). A tartalomjegyzék tételeit „adott esetben az alábbi kifejezés követi. . . zárójelben:

(*folyt. köv.*) – a legelső közlemény címe után,

(*folytatás*) – a további közlemények címe után,

kivéve a legutolsót,

(*vége*) vagy (*befejezés*) – az utolsó közlemény címe után”.

Ennek a kritériumnak az érvényesülését csak hiányosan ellenőrizhettük: csupán 28 periodikumban találtunk folytatásos közleményt, s ezek közül is néhánynak csak egyetlen füzet állott rendelkezésünkre. Ha egy cikk csak 2 részből állott, de a „folyt. köv.” és a „befejezés” egyaránt szerepelt a tartalomjegyzékben, természetesen azt is a „+” kategóriába soroltuk.

Az így megállapított hozzávetőleges adatok is mutatják azonban, hogy erre a követelményre nem fordítanak kellő gondot a folyóiratok.

Az „R” kategóriában 15 periodikum szerepel 2–2 és 5 periodikum 1–1 adattal (a szükséges 3 helyett).

17. § A tartalomjegyzék elrendezésével és tipografizálásával világosan meg kell különböztetni a folyóirat *fő rovatait*.

Ez a követelmény szó szerint nem szerepel az R18 szövegében, de 1. és 4. §-ában implicite benne foglaltatik. Nem alkalmazható viszont arra a 13 periodikumra, amelyek csak egynemű közleményeket – *vagy* csak önálló tanulmányokat, *vagy* csak tudósításokat, híreket – tartalmaznak.

4. táblázat

A közlemények (és rezümék) formai sajátosságai (18–25. §)

S	N	+	L	R (és %)	-
18.	150	75	60	-	15
19.	150	33	10	-	107
20.	81	71	-	-	10
21.	146	13	100	20	13
22.	27	4	2	18 (65%)	3
23.	150	130	-	-	20
24.	47	28	4	-	15
25.	150	4	-	11	135

18. § (R215: 1.1). A szerző(k) nevének a közlemény *címrésztében* kell szerepelnie.

Az „L” kategóriába soroltuk azokat a periodikumokat, amelyek differenciáltan alkalmazzák a szabvány előírását: az önálló cikkek szerzőinek nevét a címrészben tüntetik fel, a beszámolók, tudósítások szerzőit pedig (esetleg csak kezdőbetűkkel) a közlemény végén. A „-” kategóriába soroljuk azokat, amelyek következetesen a közlemény *végére* teszik a szerző nevét.

19. § (R215: 2.1). „Minden cikket el kell látni *rezümével*, amelyet a címrész és a szöveg között célszerű elhelyezni. . .”

A „célszerű” kifejezésre tekintettel pozitívan értékeltük — az „L” kategóriába sorolva — azoknak a folyóiratoknak az eljárását is, amelyek a cikk végén vagy a zászlón közlik a rezümét (szinopszist). A „-” kategóriába tehát azok kerültek, amelyek egyáltalán nem közölnek rezümét.

A „minden cikk” kifejezés ellenére is egyértelműen pozitívnak (a szabvánnyal összhangban állónak) tartjuk azoknak a periodikumoknak az eljárását, amelyek, mivel többnyire rövid, 1–2 oldalas, gyakorlati jellegű közleményeket tartalmaznak, ezek közül csak a jelentősebbeket látják el rezümével.

20. § (R215: 3.2). „Ha a szövegben *számjegyeket* használnak a cikk végén felsorolt bibliográfiai hivatkozások jelölésére, akkor a jegyzetek jelölésére *betűket* vagy speciális *jeleket* kell alkalmazni.”

Az értékelésből kimaradtak azok a folyóiratok, amelyek vagy a) egyáltalán nem közölnek bibliográfiai hivatkozásokat, vagy b) ezeket is lábjegyzetben közlik, vagy c) a lábjegyzeteken kívül csak számozatlan irodalomjegyzéket közölnek a cikk végén, vagy d) nem közölnek lábjegyzeteket.

A „+” kategóriába tehát azok tartoznak, amelyek a cikk végén számozott bibliográfiai hivatkozásokat közölnek és a lábjegyzeteket betűvel vagy csillaggal stb. jelzik. A „-” kategóriába azok kerültek, amelyek *mind* a cikk végén közölt bibliográfiai hivatkozásokat, *mind* a lábjegyzeteket számmal jelzik.

21. § (R215: 6.2). „A *szaknyelvi rövidítés* mellett első előfordulásakor feloldását is fel kell tüntetni. . .”

Ez bizonyult a legnehezebben követhető szabálynak. A legtöbb folyóirat az esetek többségében alkalmazkodik hozzá, de mellőzi bizonyos típusú rövidítések feloldását — olyanokét, amelyek: a) nemzetközileg használatosak a tömegközlelési eszközök nyelvén, b) nemzetközileg használatosak a könyvtári, tájékoztatói, ill. levéltári szakterületen, c) közhasználatúak az illető országban, d) feltétlenül ismerősek az illető folyóirat olvasói számára.

Az a) típusba tartozik elsősorban az Unesco (névének feloldásával csak elvétve találkozunk, pl. a [23] és a [87]-ben), az ENSZ egyéb szervei (FAO, WHO) és maga

az ENSZ, valamint egyes államok rövidített neve, kivált az USA és az USSR (ill. e rövidítések megfelelő nyelvi változatai).

A b) típust képviseli az ETO és TO, a MARC, valamint a FID, IFLA stb.

A c) típusba tartoznak az illető országnak a könyvtár- és tájékoztatásügyet irányító kormánysszervei (pl. Nagy-Britanniában a DES, a Department of Education and Science), az ország tudományos akadémiaja stb., valamint az országos jelentőségű és a köznyelvben mindig rövid névformával emlegetett szervezetek (párt, Szakszervezeti Tanács); ide sorolhatjuk azt az esetet is, amikor az ipari tájékoztatásról szóló cikkben az illető ország nagyvállalatait is csak közismert, rövidített névközléssel említik.

A d) típust elsősorban az illető periodikumot közreadó szerv képviseli (amelynek neve egyébként feloldott formában is megtalálható a folyóirat címlapján).

Az a) és a d) típusba tartozó rövidítések feloldás nélküli alkalmazását nem is tekintettük a szabvány megsértésének; így sikerült néhány folyóiratot a „+” kategóriába sorolnunk. Pozitívan értékeltük azoknak az eljárását is, amelyek — pl. a [27] — az egyes füzetekben külön rövidítésjegyzéket közölnek. Az „L” kategóriába olyan periodikumok kerültek, amelyekben a b) és a c) típusba tartozó eltéréseket is találtunk, de csak kisebb számban. Az „R” kategóriába azok, amelyek többnyire a feloldását is megadják a szakmai testületek, egyesületek (SLA, LASER, OCLC) nevének, de ezt nem következetesen teszik. Végül „-” jelöli azokat, amelyek vagy gyakran mellőzik a könyvtári, tájékoztatói rövidítések feloldását, vagy amelyeknek cikkei — témakörükből kifolyólag — zsúfolva vannak politikai és társadalmi szervezetek rövidített névformájával (lásd erről az I. fejezetben mondottakat).

Mindezeket a jelenségeket (ill. nagyobb részüket) könnyebben és egységesebben összhangba tudtuk volna hozni a szabvánnyal, ha a „*szaknyelvi rövidítés*” (special abbreviation) kifejezést úgy értelmeztük volna, hogy csupán az illető folyóirat *szakterületének*, az adott ismeretágnak a körébe vágó rövidítések mellett kell megadni első előfordulásuk alkalmával a feloldásukat is, a köznyelvben is átment rövidítésekre ez nem vonatkozik. Ezt az értelmezést azonban kizárja az, hogy a szabvány épp az Unesco nevét hozza fel példának!

4 periodikumban egyáltalán nem találtunk rövidítést.

22. § (R215: 7.1). „Ha a cikk *több részben* jelenik meg, ezeket sorszámozni kell. A legutolsót kivéve mindegyik résznek a címrésztében is, a végén is jelezni kell, hogy folytatásai következnek. Az elsőt kivéve mindegyik rész szövegének kezdete előtt jelezni kell, hogy már jelentek meg előző részei, és hogy hol jelentek meg. A legutolsó résznek ezt a funkcióját kell külön jelezni.”

Az elbírálásnál hasonló nehézségeink voltak, mint a 16. § esetében. Szerénynek kellett lennünk, pozitívan

értékeljük azt is, ha *csak* az illető folytatás elején vagy *csak* a végén jelzik, hogy további folytatásai következnek. Az „R” kategória 18 periodikumuk közül 17 csak kettőt jelöl a folytatásos közlemény háromféle része (kezdés, folytatás, befejezés) közül, 1 pedig csak a folytatódás tényét.

23. § (R215: 8). „Egy számon belül *kerülendő* a közlemény *megszakítása*; célszerű mindegyik cikk, ill. mindegyik folytatás szövegét egymást folytatólag követő oldalakon elhelyezni.”

24. § (R214: 4). „Ha az eredeti közlemény *nem* olyan *nyelven* íródott, amelyet *nemzetközileg* széles körben használnak, és magához az eredeti közleményhez nem tartozik (teljes vagy rövidített) fordítás, akkor a *rezümé fordítását* kell közölni egy ilyen nyelven.”

103 folyóíratra, nyelve miatt, nem vonatkozik ez a követelmény. A 19. §-hoz hasonlóan itt is pozitívan értékeltük azokat a periodikumokat is, amelyek nem mindegyik, csak a lényegesebb közleményekhez csatolnak idegen nyelvű rezümét; a [41] például a nemzetközi érdeklődésre számot tartó, elméleti jellegű cikkekhez igen, az ország közművelődési könyvtárainak gyakorlati munkájára vonatkozó, módszertani jellegű cikkekhez nem. Az „L” kategóriába azok kerültek, amelyek – pl. az [50] – az illető füzet egészéről (ill. fontosabb cikkeiről) közölnek egységes, összefoglaló rezümét. Amely periodikum viszont idegen nyelven csak tartalomjegyzéket ad (pl. a [34, 42]), azt éppúgy negatívan értékeltük, mint azokat, amelyek semmilyen formában nem tájékoztatják cikkeik tartalmáról az eredetinek a nyelvével nem ismerős olvasókat.

25. § (ISO 2145). „Valamely írott szöveg *fejezeteit és alfejezeteit* akkor ajánlatos *megszámozni*, ha ez megvilágítja az egyes fejezetek és alfejezetek rendjét, fontosságát és egymással való kapcsolát.”

Bár ez a szabvány csak a számozás *módjára* vonatkozik, magát a számozást kötelezően nem írja elő, kivételesen mégis érdemesnek tartottuk megvizsgálni, milyen gyakran alkalmazzák ezt az eljárást a gyakorlatban. A „+” kategóriába csak azokat a periodikumokat [32, 44, 63, 64] soroltuk, amelyek ezt az eljárást – fontosabb cikkeikben – rendszeresen alkalmazzák. Az „R” kategória periodikumaiban olykor ilyen cikkek is jelennek meg, feltehetően nem a szerkesztőség, hanem a szerző kezdeményezésére.

5. táblázat

Bibliográfiai hivatkozások
(26–27. §)

S	N	+	R (és %)
26.	137	127	10 (75%)
27.	134	3	131 (73%)

Csak azokat a bibliográfiai hivatkozásokat vizsgáltuk, amelyek valamilyen cikkhez tartoznak, annak szövegébe ágyazva vagy jegyzetként a szöveghez csatolva. Nem vizsgáltuk tehát a bibliográfiai jegyzékek tételeit, valamint a könyvismertetések címét.

A „népszerű” könyvtári folyóiratok aránylag ritkán közölnek bibliográfiai hivatkozásokat, a levéltári folyóiratok hivatkozásai pedig többnyire levéltári anyagra vonatkoznak; így néhány periodikumban nem találtunk hivatkozást sem monográfiára, sem folyóiratcikkre.

Az egyes periodikumokat aszerint kategorizáltuk, hogy következetesen használják-e bibliográfiai hivatkozásaikban a megkívánt elemeket. Nagyszámú teljes hivatkozás között egyetlen hiányosat még elnéztünk, de ha ismétlődött a hiány vagy ha már 4–5 hivatkozás között találtunk hiányosat, akkor nem soroltuk a folyóiratot a „+” kategóriába.

26. § (R690: 3.1). *Könyvre* vagy egyéb önállóan megjelent kiadványra való hivatkozás lényeges elemei: 1. a *szerző(k)* neve; 2. a kiadvány *címe*; 3. a kiadás *helye(i)*; 4. a kiadás *éve(i)*.

A 4 közül legalább 3 elemet mindegyik folyóirat hivatkozásai tartalmazzák. A nem teljes hivatkozásokból (az ilyen periodikumok teszik ki az „R” kategóriát) többnyire a kiadás helye hiányzik.

27. § (R690: 3.3). Folyóiratcikkre való hivatkozás lényeges elemei: 1. a *szerző(k)* neve; 2. a *cikk címe*; 3. a *folyóirat címe*; 4. a megjelenés *helye(i)*; 5. a *kötet sorszáma* (vagy éve); 6. a *füzet sorszáma*; 7. a *füzet megjelenésének időpontja*; 8. a cikk vagy részlet első és utolsó *oldalának száma*.

Megnehezítette az elbírálást, hogy ugyanazon folyóiraton belül sem volt következetes a hivatkozások szerkesztésének módja. Ennek egyik oka kétségtelenül a szerkesztés fogyatékosága: a szerzők különböző formában adják meg cikkükhöz a hivatkozásokat, s a szerkesztő utólag sem egységesíti a formát. A másik ok magának az anyagnak a heterogén volta. A megjelenés idejét pl. a napilapra való hivatkozások mindig tartalmazzák, a folyóíratra való hivatkozások azonban nem is tartalmazhatják mindig, hiszen a hivatkozott periodikumok sem mindig tüntetik fel füzeik megjelenésének időpontját (lásd vizsgálatunk 4. §-át). Ugyanez érvényes a megjelenés helyére is (lásd a 9. §-t).

Érdekes, hogy mind a 3 periodikum, amelyet 134 közül a „+” kategóriába sorolhattunk (tehát amelynek a hivatkozásai mind a 8 előírt elemet tartalmazzák) – latin-amerikai [32, 77, 150]. A latin-amerikai folyóiratoknak ez a „főlénye” abból adódik, hogy a megjelenés helyét legkövetkezetesebben ők tüntetik fel hivatkozásaikban; ennek a ténynek pedig valószínűleg az a magyarázata, hogy ezekben a kizárólag spanyol vagy portugál nyelvű országokban sok majdnem (vagy teljesen) azonos című „revista” és „boletín” jelenik meg – pl. Revista de la Biblioteca Nacional –, tehát megjelenésük helyének a megjelölése gyakorlatilag is feltétlenül szükséges az azonosításukhoz.

Az egyes elemek meglétének mutatói (134 periodikumból): 1 – 131; 2 – 129; 3 – 134; 4 – 12 (ebből 7 latin-amerikai periodikum, a régió vizsgált periodikumainak a fele!); 5 – 125; 6 – 90; 7 – 38; 8 – 125.

Valamennyi kritériumnak csupán az említett 3 periodikum felelt meg, 7-nek 23, 6-nak 72, 5-nek 26, 4-nek 7, 3-nak 3. Az „R” kategóriába kerülő 131 periodikum együttvéve 760 elemet tartalmaz a lehetséges 1048-ból.

6. táblázat

A cirill írásjelek transliterációja
(28–30. §)

§	N	+	L	-
28.	44	33	8	2
29.	51	28	14	9
30.	55	42	4	9

A transliterációs táblázatból (R9) 3 jellemző típust választottunk ki:

28. § Orosz И. Szabványos alak (+): c; megengedett alak (L): ts.

29. § Orosz Ж (Ш, Ч). Szabványos alak (+): z (š, č); megengedett alak (L): zh (sh, ch).

30. § Orosz Я (Ю). Szabványos alak (+): ja (ju); megengedett alak (L): ya (yu).

Mint tudjuk, a transliterációs forma kiválasztása itt nem a szerkesztőtől vagy a szerzőktől függ, hanem az egyes országok nemzeti szabványaitól; néhány ország ugyanis az ISO ajánlásaitól eltérő, saját helyesírásához igazodó transliterációs szabvány mellett döntött. A szabványostól (ill. megengedettől) eltérő alakokat természetesen a „+” kategóriába vagyunk kénytelenek sorolni. Ettől függetlenül találkozunk azonban következtetlenségekkel egy-egy folyóiraton belül is: egy francia folyóiratban [55] például egy bolgár szerző cikkében a ch, zh, sh alak, egy szovjet szerző cikkében viszont a č, ž, š alak szerepel.

A nem kontinentális-európai periodikumokban csak elvétve bukkanunk orosz személynevekre vagy címekre; a 28–30. § „N”-jeiben mindössze 6, 7, ill. 8 ilyen kiadvány szerepel.

III. NÉHÁNY VÁZLATOS TANULSÁG

Felmérésünk célja csak annyi volt, hogy képet adjon a tényleges helyzetről – vagyis az időszaki kiadványok tényleges gyakorlatának viszonyáról a szabványokban (ajánlásokban) foglalt követelményekhez. De már maga ez a helyzetkép is sugalmazhat bizonyos elgondolásokat arra nézve, hogyan lehet javítani a helyzeten.

1. Mint láttuk (2. §, 7. §), vannak olyan követelmények, amelyek lényegében már megvalósultak a vizsgált periodikumokban (vagy ha úgy tetszik: amelyek a tényleges gyakorlatot tükrözik).

2. Bizonyos szabványok alkalmazása nem terjedt el kellőképpen, holott feltehetőleg nem lenne különös akadály. A változás útja itt egyszerűen a szabvány „propagálása”, vagyis a szakmai körök figyelmének felhívása egyrészt arra, hogy léteznek ezek a szabványok, másrészt – és főképpen – pedig arra, hogy alkalmazásuk nem öncélú uniformizálást szolgál, hanem a periodikum használhatóbbá tételét, tehát közvetlen érdeke a szerkesztőnek és a kiadónak.

Gondoljunk csak a kereskedelmi adatok közlésére (5. §; R8: 2.5). Másik példa: annak a feltüntetése a füzet címlapján, hogy az illető füzet tartalmazza egy kötet mutatóját (4. §; R8: 2.4.1). Elég sok nehézséget okoz már önmagában az is, hogy egyes periodikumok az adott kötet utolsó füzetében, mások viszont csak a következő kötet első, sőt második füzetében közlik a kötet mutatóját; ha ezek után még nem is hívják fel feltűnően a figyelmet a mutatóra, akkor ne csodálják, ha némelyik kötetbe nem kerül bele kötéskor az index (bennmaradt az illető füzetben), pedig ez a kötet használhatóságát lényegesen csökkenti.

3. Tagadhatatlanul vannak viszont olyan szabványok (ajánlások) is, amelyekről azért térnek el olyan sokszor a gyakorlatban a folyóiratok, mert pontos végrehajtásuk nehézségekbe ütközik. Behatóan tárgyaltuk ezt a 21. §-ban (R215: 6.2). Másutt a szabványnak ilyen formában való végrehajtása nem látszik feltétlenül szükségesnek a kívánt cél eléréséhez; néhány ilyen esetben jeleztük is, hogy a periodikumok kategorizálásában elnézőbbek voltunk a szabvány szövegénél. Megkérdőjelezhető pl. annak a szükséges volta, hogy a több folytatásban megjelenő cikkek mindegyik folytatásának a címrésztében is, a végén is utalni kell a további folytatásokra (22. §; R215: 7.1). Talán a szabványnak ez a körülményessége is hozzájárul ahhoz, hogy sokszor még a valóban szükséges

egyszeri utalást is mellőzik a szerkesztők. Felvetődik a kérdés: nem kellene-e ilyen esetekben a szabvány megfogalmazását a mindennapi gyakorlathoz közelítenünk, hogy megkönnyítsük a mindennapi gyakorlat közeledését a szabványhoz?

4. Vizsgálataink során az is megmutatkozott, hogy bizonyos szabványoknak lényegesen kisebb a jelentőségük a (módszertani vezérfonal szerepét betöltő) gyakorlati, népszerű folyóiratok számára, mint az elméleti, tudományos jellegű periodikumok számára. Ilyen pl. a rezümé közlése akár az eredeti nyelven, akár egy másik nyelven (19. és 24. §; R215: 2.1 és R214:4). De ilyennek tekinthetjük még a bibliográfiai hivatkozás lényeges elemeinek kérdését is (26–27. §; R690: 3.1, 3.3), hiszen a „népszerű” folyóiratok cikkeinek többsége, ha egyáltalán tartalmaz bibliográfiai hivatkozásokat, akkor is csak saját egyéb közleményeire és ugyanazon ország 2–3 más folyóiratának közleményeire utal. Kérdés, hogy a szabványok reális voltának biztosítása érdekében nem volna-e célszerű ilyen esetekben differenciáltan megszerkeszteni a szövegüket.

Függelék

A VIZSGÁLT FOLYÓIRATOK JEGYZÉKE

NEMZETKÖZI SZERVEK

1. *IATUL Proceedings* (Delft).
2. *Quarterly Bulletin IAAALD* (Bennekom).
3. *Unesco Bulletin for Libraries* (Paris).

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

4. *The American Archivist* (Washington).
5. *American Libraries* (Chicago).
6. *Bulletin of the Medical Library Association* (Chicago).
7. *College and Research Libraries* (Chicago).
8. *Drexel Library Quarterly* (Philadelphia).
9. *Information, Part. 1* (New York).
10. *Journal of Chemical Documentation* (Washington).
11. *Journal of Library Automation* (Chicago).
12. *Journal of the American Society for Information Science* (Washington).
13. *Library Journal* (Ann Arbor).
14. *Library Resources and Technical Services* (Chicago).
15. *Library Trends* (Urbana).
16. *RQ Reference and Adult Services Division* (Chicago).
17. *School Libraries* (Chicago).
18. *Special Libraries* (New York).
19. *Top of the News* (Chicago).
20. *Wilson Library Bulletin* (New York).

ARGENTÍNA

21. *Boletín de la Asociación Archivista Argentina* (Buenos Aires).
22. *Boletín Informativo del Instituto Bibliotecológico* (Buenos Aires).
23. *Documentación Bibliotecológica* (Bahia Blanca).

AUSZTRÁLIA

24. *Archives and Manuscripts* (Surry Hills).
25. *The Australian Library Journal* (Surry Hills).
26. *Australian School Librarian* (Melbourne).

AUSZTRIA

27. *Biblos* (Wien).
28. *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* (Wien).

BELGIUM

29. *Archives et Bibliothèques de Belgique/Archief- en Bibliotheekwezen in België* (Bruxelles).
30. *Bibliotheekgids* (Antwerpen).
31. *Cahiers de la Documentation/Bladen voor de Documentatie* (Bruxelles).

BRAZÍLIA

32. *Instituto Brasileiro de Bibliografia e Documentação. Notícias* (Rio de Janeiro).
33. *Mensario do Arquivo Nacional* (Rio de Janeiro).

BULGÁRIA

34. *Bibliotekar* (Sofija).
35. *Izvesztija na Dörzsave Arhivi* (Sofija).

CHILE

36. *Notas Informativas. Centro Nacional de Información y Documentación (CENID)* (Santiago).

COSTA RICA

37. *Boletín de la Asociación Costarricense de Bibliotecarios* (San José).
38. *Revista del Archivo Nacional* (San José).

CSEHSZLOVÁKIA

39. *Archivni Časopis* (Praha).
40. *Československa Informatika* (Praha).
41. *Čitateľ* (Martin).
42. *Čtenář* (Praha).
43. *Knižnice a Vedecké Informace* (Martin).
44. *Sbornik Archivních Prací* (Praha).
45. *Technická Knihovna* (Praha).

DÁNIA

46. *Børn og Bøger* (Kirke-Hyllinge).
47. *Libri* (København).
48. *Scandinavian Public Library Quarterly* (Ballerup).

ECUADOR

49. *Museo Histórico* (Quito).

FINNORSZÁG

50. *Kirjastolehti (Helsinki).*

FRANCIAORSZÁG

51. *Bulletin d'Informations, Association des Bibliothécaires Français (Paris).*
52. *Bulletin des Bibliothèques de France (Paris).*
53. *La Gazette des Archives (Paris).*
54. *Lecture et Bibliothèques (Paris).*
55. *TA Informations (Grenoble).*

FÜLÖP SZIGETEK

56. *Journal of Philippine Librarianship (Quezon City).*

GHANA

57. *Ghana Library Journal (Accra).*

HOLLANDIA

58. *Nederlands Archievenblad (Groningen).*
59. *Open (Deventer).*
60. *De Openbare Bibliothek ('s-Gravenhage).*

INDIA

61. *Annals of Library Science and Documentation (Delhi).*
62. *Indian Librarian (Jullundur).*
63. *Library Herald (Delhi).*
64. *Library Science with a Slant to Documentation (Bangalore).*

INDONÉZIA

65. *Madjalah Himpunan Pustakawan-Chusus Indonesia (Jakarta).*

IZRAEL

66. *Bulletin of the Israel Society of Special Libraries and Information Centres (Tel Aviv).*

JAPÁN

67. *Newsletter, National Diet Library (Tokyo).*

JUGOSZLÁVIA

68. *Arhivist (Beograd).*
69. *Arhivski Vjesnik (Zagreb).*
70. *Glasnik Arhiva i Društva Arhivskih Radnika Bosne i Hercegovine (Sarajevo).*
71. *Knjižnica (Ljubljana).*
72. *Vjesnik Bibliotekare Hrvatske (Zagreb).*

KANADA

73. *The Canadian Archivist/L'Archiviste Canadien.*
74. *Canadian Library Journal (Ottawa).*
75. *Documentation et Bibliothèques (Montréal).*

KOLUMBIA

76. *Boletín de la Asociación Colombiana de Bibliotecarios (Bogotá).*

KUBA

77. *Bibliotecas (La Habana).*
78. *Revista de la Biblioteca Nacional José Martí (La Habana).*

LENGYELORSZÁG

79. *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji (Warszawa).*
80. *Archeion (Warszawa).*
81. *Przegląd Biblioteczny (Warszawa).*

MAGYARORSZÁG

82. *Könyvtári Figyelő (Budapest).*
83. *Levéltári Szemle (Budapest).*
84. *Az Orvosi Könyvtáros (Budapest).*
85. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás (Budapest).*

MALAYSIA

86. *Perpustakaan (Singapore).*

MEXIKÓ

87. *Boletín del Instituto de Investigaciones Bibliográficas (México).*

NAGY-BRITANNIA

88. *Archives (London).*
89. *Aslib Proceedings (London).*
90. *The Assistant Librarian (Romford).*
91. *Education Libraries Bulletin (London).*
92. *Focus on International and Comparative Librarianship (London).*
93. *The Indexer (London).*
94. *The Information Scientist (London).*
95. *International Library Review (London).*
96. *Journal of Documentation (London).*
97. *Journal of Librarianship (London).*
98. *Library Association Record (London).*
99. *Microdoc (Belfast).*
100. *New Library World (London).*
101. *Program (London).*
102. *Research in Librarianship (Manchester).*
103. *The School Librarian (London).*

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

104. *Archivmitteilungen (Potsdam).*
105. *Der Bibliothekar (Berlin).*
106. *Informatik (Berlin).*
107. *Zentralblatt für Bibliothekswesen (Berlin).*

NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG (és Nyugat-Berlin)

108. *Der Archivar (Düsseldorf).*
109. *Bibliotheksdienst (West-Berlin).*
110. *Buch und Bibliothek (Reutlingen).*

111. *DFW Dokumentation, Information* (Hannover).
112. *Mitteilungsblatt. Verband der Bibliotheken des Landes Nordrhein-Westfalen* (Bochum).
113. *Nachrichten für Dokumentation* (Frankfurt am Main).
114. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* (Frankfurt am Main).

NIGÉRIA

115. *Nigerian Libraries* (Ibadan).

NORVÉGIA

116. *Bok og Bibliotek* (Oslo).

OLASZORSZÁG

117. *Accademie e Biblioteche d'Italia* (Roma).
118. *Bolletino d'Informazioni* (Roma).
119. *La Parola e il Libro* (Roma).
120. *Rassegna degli Archivi di Stato* (Roma).

PAKISZTÁN

121. *Pakistan Library Bulletin* (Karachi).
122. *Unesco Regional Centre for Book Development in Asia Newsletter* (Karachi).

PERU

123. *Fénix. Revista de la Biblioteca Nacional* (Lima).

PORTUGÁLIA

124. *Cadernos de Biblioteconomia, Arquivística e Documentação* (Coimbra).

ROMÁNIA

125. *Könyvtári Szemle* (București).
126. *Probleme de Informare și Documentare* (București).
127. *Revista Arhivelor* (București).
128. *Revista Bibliotecilor* (București).
129. *Studii și Cercetări de Documentare*

SINGAPORE

130. *Singapore Libraries* (Singapore).

SPANYOLORSZÁG

131. *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas* (Madrid).
132. *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (Madrid).

SVÁJC

133. *Nachrichten/Nouvelles/Notizie VSB-SVD* (Bern).

SVÉDORSZÁG

134. *Arkiv, Samhälle och Forskning* (Stockholm).
135. *Barn och Kultur* (Lund).
136. *Biblioteksbladet* (Lund).
137. *Nordisk Tidskrift för Bok och Biblioteksväsen* (Uppsala).
138. *Tidskrift för Dokumentation* (Stockholm).

SZOVJETUNIO

139. *Arhivü Ukrajinü* (Kiev).
140. *Bibliotecsno-Bibliograficeszkaja Informacija* (Moszkva).
141. *Bibliotekar'* (Moszkva).
142. *Bibliotekovedenie i Bibliografija za Rubezsom* (Moszkva).
143. *Informacija o Bibliotecsnom Dele i Bibliografii za Rubezsom* (Moszkva).
144. *Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija* (Moszkva).
145. *Szovetszkaja Bibliografija* (Moszkva).
146. *Szovetszkije Arhivü* (Moszkva).
147. *Szovetszkoe Bibliotekovedenie* (Moszkva).

TUNÉZIA

148. *Association Tunisienne des Documentalistes, Bibliothécaires et Archivistes, Bulletin* (Tunis).

ÚJ ZÉLAND

149. *New Zealand Libraries* (Wellington).

VENEZUELA

150. *Boletín del Archivo General de la Nación* (Caracas).

* * *

KÖVENDI D.: A könyvtári, tájékoztatói és levéltári folyóiratok formai sajátosságai és az ISO-szabványok

A szerző cikke megjelent az Unesco Bulletin for Libraries 29. köt. 1975. 4. számában a 206–219. oldalakon. A cikk aktualitását igazolja az a körülmény, hogy az 1978. szeptember 4–7. Berlinben megtartott *Dokumentációs, könyvtári és levéltári folyóiratok szerkesztőinek II. szimpóziumán* is visszatértek a cikkre és ez a II. szimpózium is sokat foglalkozott a folyóiratok külső megjelenési formájával és a vonatkozó ISO szabványok betartásának kérdésével.

Azoknak az ISO-szabványajánlásoknak a szövegéből, amelyek a folyóiratokra vonatkozó formai követelményeket tartalmazzák, 30 olyan előírást választott ki a szerző, amelyek alkalmazása viszonylag egyértelműen és lehetőleg kvantitatíve elbírálható. 48 ország 150 időszaki kiadványában ellenőrizte ezeknek az alkalmazását. Eredményeit 6 táblázatban csoportosítja: a folyóirat belső elrendezése általában, a címszegély, a tartalomjegyzék, a közlemények és referátumaik formai sajátosságai, a bibliográfiai hivatkozások, a cirill írásjelek transliterációja. Megállapítható, hogy az előírásokhoz való alkalmazkodás sok esetben függ az illető ország tudományos nyelvének bizonyos sajátosságaitól, függ a folyóirat (szigorúan tudományos vagy inkább ismeretterjesztő) jellegétől stb. Az adatokból arra is lehet következtetni, hogy bizonyos szabványokat célszerű volna intenzívebben népszerűsíteni, némely szabvány szövegének viszont rugalmasabban kellene alkalmazkodnia a realitásokhoz, a gyakorlat kötöttségeihez.

KÖVENDY, D.: The presentation of documentation, library and archives journals and the ISO standards

The article was originally published in the Unesco Bulletin for Libraries (vol. 29. no. 4. 1975. p. 206–219.) The reason of its present publication is justified by the fact that it was referred to at the *Second Symposium of Editors of Documentation, Library and Archives Journals* held in Berlin, 4–7 September 1978, which has devoted considerable attention to the presentation of journals and to the fulfilment of the requirements of the relevant ISO standards.

From the text of the ISO standards on the presentation of periodicals the author selected thirty requirements, the fulfilment of which could be unequivocally and quantitatively assessed. The adoption of these rules were controlled in 150 periodicals of 48 countries. The results are presented in 6 tables: the layout of periodicals in general; the bibliographical strip; the short contents list; presentation of contributions and synopses; bibliographical references; transliteration of cyrillic characters. It can be concluded that the adoption of the rules depends in many cases on the characteristics of the scientific and technical language of the country concerned, on the nature of the journal (theoretical, scientific or practical popular) etc. The data also indicate that the popularization of certain standards should be more intensive, while the text of others ought to correspond more closely to actual practice.

* * *

КЕВЕНДИ, Д.: Особенности оформления библиотечных, информационных и архивных журналов и стандарты ISO.

Статья автора была опубликована на английском языке в журнале UNESCO Bulletin for Libraries на страницах 206–210 №4 за 1975 год. Актуальность статьи подтверждается тем обстоятельством, что и на II. симпозиуме редакторов информационных, библиотечных и архивных журналов, состоявшемся в Берлине 4–7 сентября 1978 года, вернулись к этой статье и II. симпозиум длительно обсуждал вопросы, касающиеся оформления журналов и соблюдения соответствующих стандартов ISO.

Из текста рекомендаций стандартов ISO, которые содержат требования к оформлению журналов, автор выбрал 30 таких предписаний, применение которых может быть оценено относительно однозначно и по возможности количественно. Применение этих предписаний он прове-

рил в 150 периодических изданиях 48 стран. Результаты сгруппированы в 6 таблицах: внутреннее расположение, обрамление заглавия, оглавление, особенности оформления рефератов и сообщений, библиографические ссылки, транслитерация букв кирилловского алфавита.

Установлено, что соблюдение предписаний во многих случаях зависит от определённых особенностей научного языка данной страны, от характера журнала (строго научный или научно-популярный) и т. д. Данные позволяют сделать и такой вывод, что одни стандарты было бы целесообразно популяризировать, текстам же некоторых других стандартов следует более гибко приспосабливаться к реальности, к установившейся практике.

* * *

KÖVENDI, D.: Die Presentation von Zeitschriften auf dem Gebiet des Bibliotheks-, Informations- und Archivwesens und die ISO-Normen

Der Aufsatz ist im Unesco Bulletin for Libraries, 29. Jg. Nr. 4. 1975, S. 206–217. erschienen. Für die Aktualität der darin enthaltenen Feststellungen spricht der Umstand, dass sich auch das in Berlin vom 4. bis 7. 9. 1978 gehaltene II. Symposium von Redakteure von Zeitschriften auf dem Gebiet des Dokumentations-, Bibliotheks- und Archivwesens mit diesem Artikel und im allgemeinen mit der Presentation der Zeitschriften und der Einhaltung der bezüglichlichen ISO-Normen befasste.

Der Verfasser wählte aus den ISO-Normen 30 Vorschriften aus, deren Anwendung relativ eindeutig und quantitativ beurteilbar ist. Er kontrollierte die Anwendung dieser Vorschriften an 150 Zeitschriften von 48 Ländern. Er fasst seine Feststellungen in 6 Tabellen zusammen: die innere Gestaltung der Zeitschrift im allgemeinen, der bibliographische Kopf, das Inhaltsverzeichnis, die Presentation von Mitteilungen und Referaten, die bibliographischen Zitationen, die Transkription des kyrillischer Alphabets. Die Einhaltung der Vorschriften hängt in vielen Fällen von gewissen Eigenheiten des wissenschaftlichen Sprachgebrauchs im betreffenden Land und vom Charakter der Zeitschrift (wissenschaftliche Mitteilungen für Fachkreise oder populärwissenschaftliche Mitteilungen) usw. ab. Aus den Daten ist darauf zu schliessen, dass es angebracht wäre, gewisse Normen intensiver durchzusetzen, während der Text anderer Normen elastischer an die Realitäten und an die Praxis angepasst werden sollte.